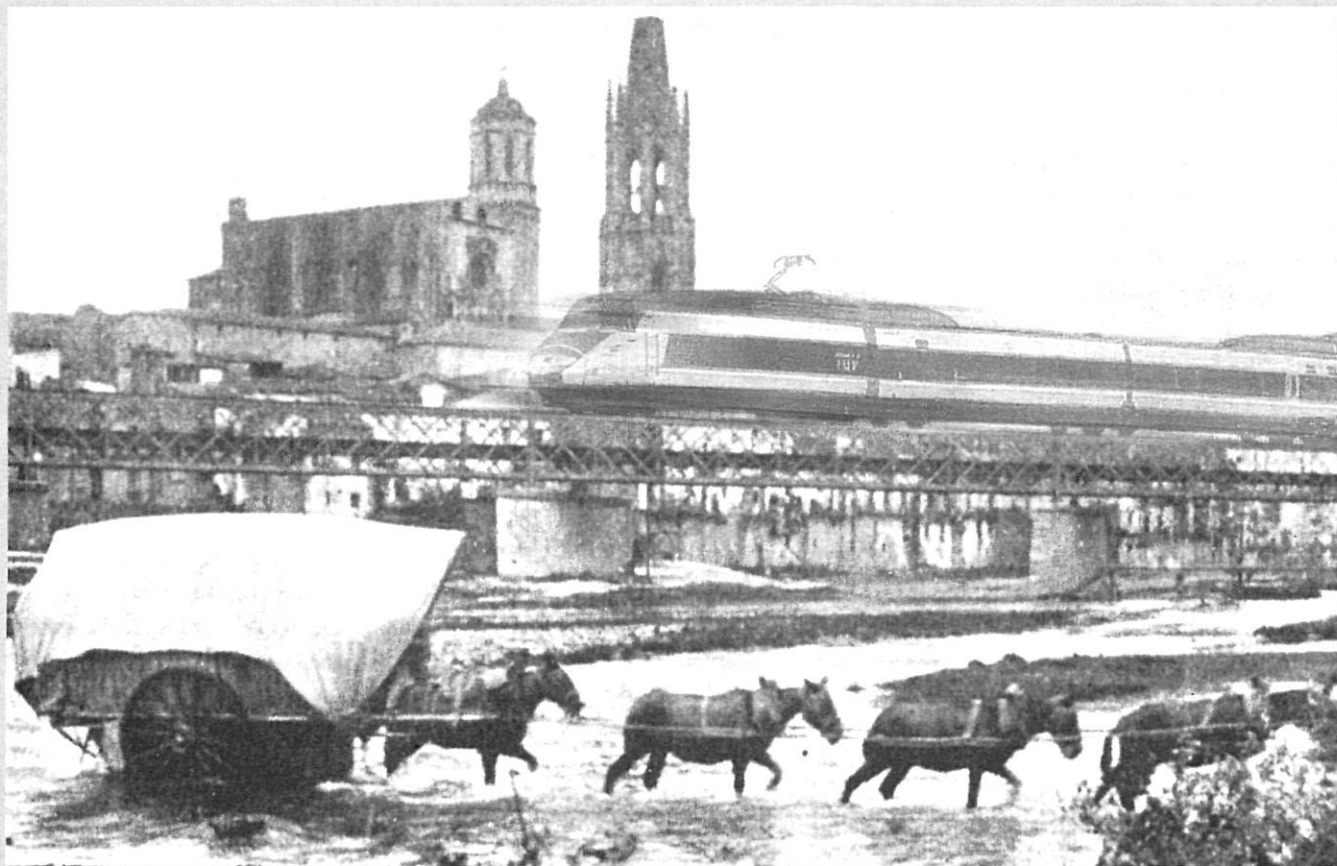

Epíleg

Amadeu Mauri. ALEMIB. DdG. Fotomuntatge Pep Caballé

Girona entre la tartana i el tren d'alta velocitat.

Els temps que corren

JOSEP-MARIA TERRICABRAS

L'expressió «els temps que corren» es fa servir sovint per indicar alguna característica peculiar de l'època en què es parla. Ben mirat, però, l'única característica comuna a qualsevol època és precisament que el temps sempre corre, que el temps passa i que els humans, al capdavant, també són temps, més o menys viscut, més o menys aprofitat. A la paret de l'hotel que hi ha a Sarrià de Ter just a l'entrada del Pont Major, anant cap a Girona, hi ha un rellotge de sol amb una inscripció lingüísticament molt poc ortodoxa, però absolutament definitiva: «Tempus fugit depressa». Certament, el temps fuig, i fuig de pressa, tant que, segons el rellotge, el llatí medieval i el català contemporani es confonen en un mateix pensament i en un sol temps.

L'arribada de l'any 2000 ha tornat a despertar en molts la consciència històrica del pas del temps, un pas normalment silenciós i silenciats però que, de tant en tant, fa soroll de calendari i de repic de campanes. Aquest any que ja hem començat ha fet un soroll molt especial. Hem iniciat el compte enrere cap al 2001, cap al tercer mil·lenni de l'era cristiana. És un bon moment per recapitular i fer memòria.

Fer memòria no és com fer balanç. Els balanços sovint no reflecteixen allò que podem anomenar «els intangibles», és a dir, coses que han passat i que són importants, fins i tot molt valuoses, però que ni són fàcilment quantificables ni fàcilment aïllables.

Tot i que des d'un punt de vista de calendari no sigui veritat, des d'un punt de vista històric es podria dir que el segle XX va començar amb l'acabament de la Primera Guerra Mundial i va acabar amb el començament de la caiguda del mur de Berlín. Històricament, doncs, un segle curt, de només setanta anys, que va del 1919 al 1989. Podríem dir que avui les coses van tan de pressa, el temps fuig tan i tan corrents, que fins i tot els segles s'escur-

cen. Han estat 70 anys intensíssims que han canviat la vida humana sobre el planeta més radicalment del que ho havien pogut fer uns quants segles anteriors junts.

Un dels canvis importants ha estat el de la comprensió que els humans tenim de nosaltres mateixos. En començar el segle XX, ens vèiem d'una manera determinada; ara, d'una altra. I és que potser hem experimentat més durament que mai la paradoxa en què es fonamenta la nostra existència col·lectiva: perquè la nostra capacitat racional i tècnica ha assolit nivells abans impensats, però ho ha fet no solament creant i construint, sinó també infligint dolor i destruint de manera despietada i a gran escala. Allò que el visionari Goya va anunciar fa més de dos-cents anys s'ha acomplert: la raó deixada anar, adormida, descontrolada, ha acabat engendrant monstres. El control humà sobre el planeta —i, d'aquí a poc, sobre l'espai exterior— s'ha globalitzat de debò: es poden eliminar epidèmies i es poden escrutar tots els racons de la terra, però també es poden controlar i eliminar persones, pobles i nacions, i es pot explotar i destruir l'entorn natural.

Això només ha estat possible d'una manera tan evident i tan mas-

siva perquè el segle XX ha estat bàsicament dominat pels avenços tècnics. Avui la tècnica té unes característiques que no havia tingut mai en el passat: ja no és una mera aplicació de la ciència, sinó que té una dinàmica pròpia, amb enormes possibilitats de difusió i, doncs, de transformació de la societat en poc temps. Ara bé, la rapidíssima evolució de la tècnica ha mostrat un altre tret distintiu d'aquest segle: com que la recerca i l'aplicació tècniques són cares, només els països rics n'han pogut dur a terme i només ells se n'han beneficiat, de manera que, per aquesta via, els països rics han esdevingut cada dia més rics. Així s'ha anat enfondint la distància entre els cada vegada més rics —i amb més possibilitats de ser-ne— i els cada vegada més pobres —amb més dificultats per sortir de la pobresa—. Els avenços tècnics del segle han anat de bracet amb el capitalisme i, de manera particular, amb el capitalisme lligat a l'economia de mercat. De fet, els antics països comunistes han coprotagonitzat els setanta anys intensos d'aquest segle, però han acabat caient bàsicament per això: no han pogut aguantar el pas accelerat de la modernització tecnològica i, per tant, del benestar social. I les mi-

1910

1920

gracions massives cap a Europa i l'Amèrica del Nord d'aquests darrers vint anys –i que s'intensificaran en el futur immediat– també s'estan produint bàsicament per això: per la fascinació que produeixen els avenços dels països rics i l'aparent riquesa en què s'hi viu.

Si sempre la tècnica s'ha acabat imposant de manera, diguem-ne, autoritària –perquè s'ha presentat com allò que no té alternativa possible–, avui, juntament amb la tècnica, s'ha acabat imposant també un model econòmic de capitalisme programat. Diguem-ho, potser, d'aquesta manera: avui tot Europa ha adoptat molt decididament la fe en una modernitat que té la tecnologia per profeta. Aquesta és una fe que ha nascut en els darrers vint anys, però que actualment ja és la fe predominant en totes les societats de capitalisme més desenvolupat. La tecnomodernitat proposa –de manera explícita i implícita– un autèntic catecisme, els manaments del qual es resumeixen en dos: acceptaràs el liberalisme econòmic i moral com a norma de conducta tant per als altres com per a tu mateix; i acceptaràs la globalització per sobre de totes les coses.

Certament, el liberalisme i la globalització només han pogut esde-

venir realment complementaris en la tecnomodernitat, que, per primera vegada a la història, pot combinar les estratègies ben dissenyades amb una realització fàcil i massiva de la planificació. Perquè és gràcies als desenvolupaments tecnològics contemporanis que el liberalisme d'arrel individualista ha pogut superar l'egoisme individual per afavorir un egoisme col·lectiu molt més honorable. Gràcies a la tecnologia actual aquest liberalisme ha trobat un espai suficientment ampli i cohesionat, de manera que ha pogut esdevenir realment profitós per a molts. La globalització és l'expressió de l'espai en què els principis del liberalisme economicomoral poden ser posats en pràctica. La globalització consisteix simplement en la creació d'un espai virtual, que no és –com alguns es pensen– un espai fictici sinó, ben al contrari, un espai eficaç, amb regles i força pròpies. Per això només pot abastar els països dotats d'una bona capacitat tecnològica i informàtica. I, en conseqüència, la globalització no abraça –tot i el seu nom enganyós– el globus sencer, sinó només els països rics. De fet, els que ens estem globalitzant som els rics. Ho estem fent enfront dels pobres i, fins i tot, davant seu. Això explica que la

globalització actual sigui compatible amb Schengen i amb la formulació de fronteres i de condicions rígides per evitar que els altres, els que no són com nosaltres, puguin passejar-se pel nostre club de rics.

La tecnologia actual és un profeta que anuncia amb tanta competència, rapidesa i versatilitat el seu missatge d'optimisme i de progrés, que els crèduls, els fidels i els receptors de tota mena sovint acaben creient que el missatge de la tecnomodernitat és un missatge neutre, objectiu, definitivament postmodern i alliberat de qualsevol connotació ideològica. És evident, però, que la tecnomodernitat tampoc no és una doctrina neutra, asèptica –cap no ho és–, per molt que alguns s'esforcin a presentar-la com si fos ideològicament innòcua, com si fos el fruit històricament madur –gairebé necessari– de l'objectivitat tècnica i del progrés humà.

Això no vol pas dir que la tecnomodernitat sigui dolenta o que creure-hi representi inevitablement adoptar una fe dolenta. De cap manera. Simplement s'ha de reconèixer que la creença més o menys ardent en el futur de la societat tecnològica també és una fe i que, a aquesta alçada de la història, ja no ens podem

1960

1980

accontentar amb tenir la bona fe dels crèduls, sinó que ens hem d'autoexigir unes bones dosis d'esperit crític. Les tecnologies de la informació i de la comunicació, que avancen imparablement i que van cobrint tots els camps de la vida humana, constitueixen un repte important. Veure-les com una amenaça significa, en bona part, reconèixer que no som capaços de respondre al repte, significa veure els avenços tecnològics com una fatalitat que ens ensorra. Veure-les, però, com la salvació definitiva també equival a incapacitat de resposta, com si totes soles poguessin dur, automàticament, a un món millor, més just, més lliure, més culte.

Fa molt pocs anys Internet, per exemple, no existia. Va néixer tot just el 1994. És, doncs, molt jove. Però avui ja representa una possibilitat enorme de contacte, formació i distracció a escala planetària. Tot i que, de moment, només uneix uns quants milions de ciutadans benestants de països rics, en el futur immediat Internet es pot convertir —com el seu nom indica— en xarxa de relacions, però també pot esdevenir un immens forat negre que

transporti individus cap a l'endropiment personal i l'alienació col·lectiva. Cap de les eines informàtiques que tenim a les mans —a casa, a l'escola, a l'empresa, a les institucions o als governs— no ens disturba per res, però tampoc no és garantia de res.

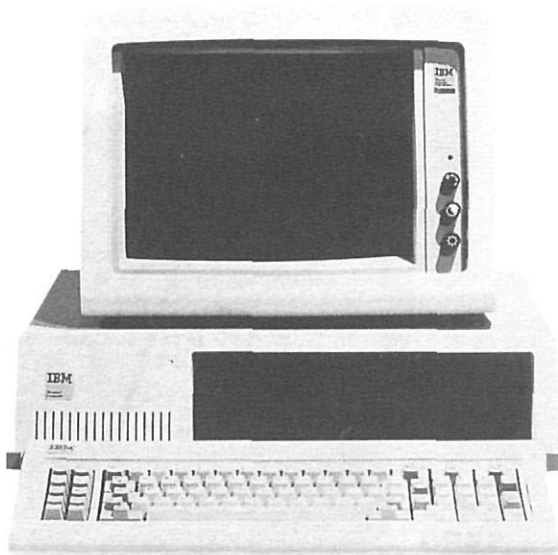
I el que és cert, mentrestant, és que el repte existeix. Depèn de nosaltres de donar-hi resposta i de veure quina resposta hi donem. Perquè la imparabile evolució tècnica de la nostra època exigeix precisament que els ciutadans estiguem alerta, que sapiguem que som a les portes d'una revolució de gran abast en les relacions humanes i que això implicarà sobretot que reconsiderem les regles de joc de la nostra convivència i de la democràcia. Perquè, mirant cap al nostre futur immediat —que es troba certament en el futur d'Europa—, una cosa sembla ben clara: els ciutadans catalans i europeus de base cada dia tindrem menys capacitat de decisió en els assumptes *tecnològics* i *econòmics* de la configuració de la nova Europa. Per això haurem de vetllar, en tot cas, perquè —passi el que passi i es faci el que es faci— les nostres societats puguin mantenir —i, sempre

que sigui possible, augmentar— el seu nivell d'experiència democràtica, és a dir, el seu nivell d'experiència col·lectiva dels drets i llibertats. El que més ens ha d'importar, doncs, en una Europa que no controlarem ni tecnològicament ni econòmicament és la vitalitat dels valors democràtics. I si els valors són democràtics, han de ser valors efectivament vàlids per a tots, efectivament a l'abast de tots.

Els humans del 2000 sabem que el progrés tècnic s'ha escapat de les mans dels ciutadans. Ara ja no es tracta, doncs, d'emular Aquil·les, per veure qui és el més lleuger. Més aviat hauríem de recuperar el foc creador de Prometeu, recuperar la seva saviesa, la seva iniciativa, el seu esperit crític. Els temps que corren, certament, corren molt. Són temps que, vulguem o no, ens transporten. Ara, doncs, ja no es tracta d'entrenar-se per córrer més. Sabem que aviat podrem arribar allà on vulguem. Només haurem de decidir el més important: on volem anar, amb qui i quan.

Josep Maria Terricabras
és catedràtic de filosofia de la UdG.

1981

2000

